

ARAPÇAYI NASIL ÖĞRETELİM?¹

Doç.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Öğretim programının unsurlarından, eğitim durumları veya öğretim süreçleri, "belirlenen amaçlara nasıl ulaşılır?" sorusunun cevabı olan, öğretmen -öğrenci etkileşimini, araç-gereç ve öğretim yollarını ifade eder.³ Burada Arapça öğretim yolları üzerinde durulacaktır. Ancak, öğretim yollarından önce öğretim ilkelerini açıklamakta yarar vardır.

Öğretim, herhangi bir öğrenmeyi kılavuzlama veya sağlama faaliyetidir.⁴ Eğitimciler öğrenmenin etkisini artırmak için öğretim ilkeleri belirlemişlerdir. Daha önce ifade edildiği gibi **Arapça Türkler için bir yabancı dildir. Bu sebeple diğer yabancı diller için geçerli olan öğrenme ve öğretim ilkeleri, yöntem ve teknikleri Arapça için geçerlidir.** Arapça öğretiminde ve genel olarak tüm yabancı dillerin öğretiminde dikkat edilmesi gereken ilkeler özetle şöyledir.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE TEMEL İLKELER

1. Yabancı dil öğretiminde kazanılan gerekli dört temel beceri;
  - a) Dinleme-anlama,
  - b) Okuma-anlama,
  - c) Yazma,
  - d) Konuşma becerileridir.

Dil öğrenimi, bu dört temel becerinin işlevsel bütününden oluşmaktadır. Dili bir iletişim aracı olarak kullanmayı öğretirken bu temel becerilerin birlikte öğretilmesi gerekmektedir.

2. Öğretim etkinlikleri önceden plânlanmalıdır. Öğretim etkinlikleri yıllık, ünite ve günlük ders plânları olmak üzere üç aşamada plânlanır. Dikkatli bir plânlama, başarılı bir öğretim için büyük önem taşır.

3. Öğretilecek konular basitten karmaşığa, somuttan soyuta doğru sıralanmalıdır.

4. Görsel ve işitsel araçlar kullanılmalıdır.

5. Derslerde anadili gerekli durumlar dışında kullanılmamalıdır. Yabancı dil derslerinde öğrencilerin öğrenilen dili daha çok duymaları ve kullanmaları önem taşır. Bu nedenle, derste öğrenilen dille iletişim sağlanmalı, ancak mecbur kalınca ana dil kullanılmalıdır.

6. Bir seferde bir tek yapı öğretilmelidir. Her derste bir yapı ya da cümle üzerinde durulmalı, birden fazla bilgi verilmemelidir. Bir konu öğretilmeden başka konulara geçilmesi veya konu üzerinde çok bilgi verilmesi öğrenimde verimi azaltır.

7. Verilen bilgilerin günlük hayata aktarılmasına çalışılmalıdır.

¹Bu makale, "Arapça'yı Nasıl Öğretelim?", **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar**, MEB İstanbul 2000, ss.53-68'de yayımlanmıştır.

² CÜ İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Ana Bilim Dalı öğretim üyesi

³ Fatma Varış, **Eğitimde Program Geliştirme**, Ank.1988 s.342

⁴ Selahattin Ertürk, **Eğitimde Program Geliştirme**, Ank. 1975, s.93.

8. Öğrencilerin derse daha etkin katılımı sağlanmalıdır.
9. Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmalıdır.
10. Öğrenciler dili kullanmaya teşvik edilmeli ve cesaretlendirilmelidir.⁵

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE GENEL İLKELER

Yukarıda açıklanan temel ilkeler dışında kalan genel ilkeler aşağıda madde halinde belirtilmiştir.

1. Öğretime dinleme ve konuşma becerilerini geliştirme ile başlanması,
2. Öğrencilerin temel cümle kalıplarını öğrenmesinin ve ezberlenmesinin sağlanması,
3. Kullanılan dilin öğretilmesi,
4. Öğrencilerin yeni dil alışkanlıkları kazanmasına yardımcı olunması,
5. Öğrenilen dilin seslerini en iyi şekilde çıkarmalarının öğretilmesi,
6. Amaç dil ile ana dil arasında sorun olan ses ve yapıların öğretilmesi,
7. Öğretim materyallerinin kolaydan zora doğru sıralanıp sunulması,
8. Yeni cümle kalıplarının bilinen kelimelerle öğretilmesi,
9. Öğrencilere öğrendiklerini kullanma imkanının tanınması,
10. Yeni bir yapıyı sunmadan önce örnekler verilmesi,
11. Başlangıç düzeyinde öğrenci hatalarının hemen anında düzeltilmesi,
12. Bir seferde bir tek sorunla uğraşılması,
13. Amaç dilin, o dili ana dili olarak konuşan kişilerin konuştuğu gibi öğrenilmesi,
14. Öğretilen dilin kültürünün de öğretilmeye çalışılması,
15. Sınıf içi bireysel farklılıkların dikkate alınması,
16. Öğrencilerin sınıfta daha çok konuşma yapmalarına imkân sağlanması,
17. Bütün bilinenlerin öğretilmeye çalışılmaması,
18. Öğrencilere sorumluluk verilmesi ve öğrencilerin bireysel çalışmalar için bilgilendirilmesi ve bu çalışmaların öğrencilerin farklı yönelişlerine cevap verecek olmasına dikkat edilmesi,
19. Dersi plânlarırken derse çeşitlilik getirmeye dikkat edilmesi,
20. Öğrenci başarısını ölçerken sadece öğretilenlerden sorulması; öğretilmeyen konularla ilgili soruların sorulmaması, şeklinde genel ilkeler özetlenebilir.⁶

ARAPÇA ÖĞRETME YOLLARI

Öğretme yolları; öğretme yaklaşımları, öğretim yöntemleri ve öğretim tekniklerinden oluşur.

Öğretme yaklaşımı; Öğretimde amaçlara ulaşabilmek için, tüm öğrenme durumları göz önünde tutularak, yöntemlerin seçimine yön veren genel bir öğretme yoludur.

---

⁵. Özcan Demirel, **Yabancı Dil Öğretimi, İlkeler, Yöntemler, Teknikler**, Ank. 1990, s.23-26

⁶. Demirel; age. s.26-27

Öğretim yöntemi; Öğretimde amaçlara ulaşabilmek için, tekniklerin, işlenecek konunun, araç-gereç ve kaynakların bir bütünlük oluşturacak biçimde düzenlenerek hizmete sunulmasında izlenen bir öğretme yoludur.

Öğretim tekniği; Öğrencilere belli bir içeriği sunmada, öğretim etkinliklerinin düzenlenmesinde izlenen özel bir yoldur.⁷

Arapça öğretiminde yabancı dil öğretiminde kullanılan tüm yaklaşım, yöntem ve teknikler uygulanabilir. Burada Arapça öğretiminde kullanılabilecek öğretme yolları açıklanacaktır.

A- ÖĞRETME YAKLAŞIMLARI

1. BİLİŞSEL ÖĞRENME YAKLAŞIMI

Bilişsel öğrenmenin özelliği, yeni bilgilerin depolanarak daha önce öğrenilenlerle bütünleşmesidir. Böylece anlamlı bir öğrenme meydana gelir. Yeni bir öğrenmenin olabilmesi için de daha öncekilerinin tam olarak öğrenilmiş olması gerekir. Bu da zihinsel bir algılama sürecini gerektirir. Zihinsel algılama süreci öğrencinin, dil kurallarını kendince belirlediği üretici bir süreçtir. Bu süreçte öğrenci doğru olanları onaylar, yanlış olanları ise değiştirir. Bu değişimi, dili duyarak ve dilde okuyarak yapabilir. Bu nedenle sınıfta yabancı dilin kullanılması ve kullandırılması şarttır. Özetle, dil öğrenimi bir alışkanlık ürünü değildir.

Kullanım Özellikleri:

1. Yabancı dil öğrenme bir alışkanlık süreci değil, bilinçli olarak kuralları öğrenme sürecidir.
2. Ayrıca telaffuz öğretimine yer vermeye gerek yoktur.
3. Duyduğunu anlama becerisi geliştirilmelidir.
4. Grupla çalışma ve bireysel eğitim desteklenir.
5. Yabancı dilin dilbilgisi kuralları öğretilirken, tümevarım ve tümdengelim yöntemleri beraberce kullanılmalıdır.
6. Dört temel beceri öncelik sonralık sırasına göre değil önemine göre eşit olarak geliştirilmelidir.
7. Sınıfta ana dilin kullanılmasına ve çeviriye izin verilir.
8. Bütünlüğü sağlamak için gerektiğinde görsel ve işitsel araçlardan, gerektiğinde diğer tekniklerden yararlanılmalıdır.
9. Öğrenme ortamının olumlu oluşu, sınıf içi etkileşim, öğretmenin tutumu, öğrenme için çok önemlidir.⁸

2. İLETİŞİMCİ YAKLAŞIM.

⁷. Mehmet Zeki Aydın; **Din Eğitimi ve Öğretiminde Buldurma (Sokrates) Yöntemi**, 1993, Ank.Ü.S.B.Enst.Dok.Tezi s.9

⁸. Çetinkaya vd., **Let's Speak English Teohes's Book 1**, Ank., 1993, s.11-12; Demirel, age. s.42-43.

Öğretmenin yönlendiriciliğinde, öğrenciler arası etkileşime dayanan ve özgüveni geliştirmeyi ön plânda tutarak, öğrenci ilgisini sürekli canlı tutmayı ve böylece eğitim programındaki hedeflere ulaşmasını amaçlayan öğrenci merkezli bir yaklaşımdır.⁹

İletişimci yaklaşım, dille iletişim kurulmasında dilbilgisi kurallarının yanında bazı kullanım ve konuşma kurallarının da olduğunu vurgular. Dil öğrenmenin temelinde yatan ana amaç, dilin asıl işlevi olan yazılı-sözlü iletişimin sağlanmasıdır. Buna göre, dilin kurallarından çok bir iletişim aracı olarak kullanılması önemlidir. Dil öğretiminde kurallarına uygun cümle aşaması son aşama olmalıdır. Dil öğrenme sürecinde öğrencinin geçirdiği zihinsel süreç önemli bir yer tutar. Bu yaklaşıma göre, öğrenciler kalıpları ezberlemek yerine, öğrendiklerini anlamaya ve kavramaya yönlendirilir. Geçirdiği zihinsel süreç sonrasında amaç, anladıklarını ve kavradıklarını uygulama sahasına koymalarını sağlamaktır.

İletişim öğrencinin cümleler kurmasıyla değil, bu cümleleri sınıflandırması, sorular sorması, bir görüş ifadesi haline getirmesiyle gerçekleşir.

Kullanım Özellikleri:

1. Öğrenci için bir anlam taşıyan sözlü ve yazılı iletişim etkinliklerine ağırlık verilir.
2. Öğretim öğrenci merkezlidir.
3. Öğretim etkinlikleri çoğunlukla karşılıklı diyalog, grup çalışması, taklit, problem çözme ve eğitsel oyunlarla öğrenime dayalıdır. Bu etkinliklerin temeli, öğrencilerin bilgilerini veya fikirlerini birbirlerine aktarmasına veya sadece sosyal amaçla konuşmalarına dayalıdır.
4. Öğretimde, yabancı dilde yazılmış ve günlük hayatta kullanılan materyaller kullanılır.
5. Öğretmen hem anadiline, hem de öğrettiği yabancı dile hakim olmalıdır.
6. Öğretmen derslerde öğrencilere amaçlarına uygun bir iletişim kurmaları için yardımcı olur.¹⁰

B- ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

1. DİLBİLGİSİ - ÇEVİRİ YÖNTEMİ

Bu yöntemin esası, tercüme ve dilbilgisi kurallarını öğretmektir. 20. yüzyıl başlarına kadar çok kullanılan bu yöntemde konuşma becerisinin geliştirilmesine önem verilmez.

Kullanım Özellikleri:

1. Öğrencilere ilk önce okutulacak pasajlarda dilbilgisi kalıpları öğretilir. Dilin kurallarını öğretmek esastır. Daha sonra verilen metin incelenerek dilbilgisi öğrenilir.

---

⁹. İletişimci Yaklaşımla ilgili geniş bilgi için bak; Yusuf Budak, **İletişimci Yaklaşımın Yabancı Dil Eğitim Programlarındaki Yeri**. Hacettepe.Ün.S.B.Enst. Y.Lisans Tezi , Ank.1992.

¹⁰. Yalçınkaya vd., age. s.13, Demirel, age. s.43 Mehmet Hengirmen, **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri ve Tömer Yöntemi**, baskı yeri ve tarihi yok. s. 31-36.

2. Sınıf içinde çoğunlukla anadil kullanılır. Öğretilen yabancı dil, anadile göre daha az kullanılır.

3. Kelime dağarcığının geliştirilmesine önem verilir. Kelime öğretiminde ezber yöntemi kullanılır. Kelime dağarcığı seçilen metinlerden sağlanır.

4. Karışık ve zor gramer yapılarının, anadilde, çok ayrıntılı ve uzun açıklamaları verilir. Çünkü dilin öğrenilmesi gramerin ya da düzenli cümle kalıplarının öğrenilmesi ile mümkündür. Kurallar öğretilirken birbirinden bağımsız cümle kalıpları, fiil çekimleri ve çeviriler ağırlıktadır.

5. Çeviri okuma işleminden sonra yapılır. Önceleri kolay klasik, sonraları da daha zor ve karmaşık eserlerin çevirileri yapılır.

6. Okutulan metnin içeriği, öğretilen dilbilgisi yapılarının bir alıştırması niteliğindedir. Yani metnin anlamı fazla önem taşımaz.

7. Yapılan alıştırmaların amacı, birbiri ile ilişkisi olmayan cümleleri yabancı dilden anadile çevirmektir.

8. Telaffuza pek fazla önem verilmez. Yani söyleyiş alıştırmalarına hemen hemen hiç yer verilmez.¹¹

2. DÜZVARIM YÖNTEMİ

Bu yöntem, dilbilgisi-çeviri yöntemine karşı bir tepki olarak 1950'lerde ortaya çıkmıştır. Bu yöntemde, yalnızca öğrenilen dilin kullanılması gereklidir. Bu sebeple dil öğretiminde tercüme gerektirmez. Dil önce kulakla işitilecek, dille pekiştirilecek ve okunduktan sonra tahtaya yazılacaktır. Bu yöntemin başarısında, görerek öğrenme ve örneklendirme oldukça önemlidir.

Kullanım Özellikleri:

1. Dersler genellikle kısa bir diyalog ya da girişle başlar.
2. Önce sözlü öğretim yapılır. Bu amaçla dilbilgisi yapıları ve yeni kelimeler sözel olarak öğretilir.
3. Kelime öğretimi, görsel araçlarla, tanımlamalarla ya da pantomimle yapılır.
4. Dilbilgisi kuralları tümevarım yöntemiyle öğretilir. Ayrıca dilbilgisinin görsel yolla, göze hitap edilerek anlatılması, anlamlı bir ortamda öğretilmesi istenir.
5. Öğretilen yabancı dil yoğun bir şekilde kullanılır.
6. Bu yöntem konuşmaya çok önem verdiğinden, dilin telaffuzunun öğretimine ilk birkaç hafta boyunca oldukça çok zaman ayrılır. Yeni dilbilgisi yapıları öğretilirken devamlı dinleme ve tekrara yer verilir.
7. Sınıf içinde ana dilin kullanımına ve çeviriye izin verilmez.
8. Öğretmenin öğretilen yabancı dili çok iyi bilmesi ve konuşması istenir.
9. Okuma öğretimi, dilbilgisini pekiştirmekten çok zevk için yapılır. Okuma parçaları, öğretilen yabancı dili konuşan ülkenin kültürüyle ilgilidir.
10. Öğrenciler derse aktif katılırlar, fakat öğretim öğretmen merkezlidir.¹²

¹¹. Yalçınkaya vd., age. s.9; Demirel, age. s.23-33; Hengirmen, age. s. 17-19

3. KULAK - DİL, ALIŞKANLIĞI Ö GÖRSEL - İŞİTSEL YÖNTEM

Önceleri kulak-dil alışkanlığı adı verilen bu yönteme zamanla görsel - işitsel yöntem denilmiştir.

Kullanım Özellikleri:

1. Yeni dilbilgisi yapıları, diyaloglar şeklinde sunulur.
2. Yapılar sıraya konmuştur ve tek tek öğretilir.
3. Dil öğreniminde tekrar, taklit ve ezber önemlidir. Öğrenciden alınan doğru cevap, anında tekrarlanarak olumlu pekiştirilerek verilir. Alışkanlık kazanması bakımından olabildiğince fazla alıştırmaya yer verilir.
4. Dilbilgisi kuralları tümevarım yoluyla öğretilir, hemen hemen hiçbir dilbilgisi açıklaması yapılmaz.
5. Dinleme ve konuşma ağırlıklı olmak üzere, dilde doğal öğrenme sırası izlenir. (Dinleme, konuşma, okuma, yazma).
6. Anlamli bir bütünlük içerisinde öğretilen kelimeler sınıflandırılır.
7. Öğretilen konuların kalıcılığını sağlamak için karşılaştırmalı analiz (çözümleme) yapılır.
8. Bu yöntem konuşmaya ağırlık verdiği için, daha çok teyp ve dil laboratuvarları, resimler, kasetler kullanılır.
9. Telaffuza önem verilir. Başlangıçta mekanik ve biçime dayalı ön okuma için belirli bir süre ayrılır.
10. Öğretilen yabancı dili konuşan ülkenin kültürel yapısı hakkında da öğrencilere bilgi verilir. Dilin sürekli değişim içinde olduğu vurgulanır.
11. Sınıf içinde anadilin konuşulmasına izin verilmez.
12. Temel yapı ve kelime öğretiminde alıştırmalar kullanılır.
13. Öğretilecek konuların seçimi, öğretilen dilin dikkatlice analiz (çözümleme) yapılması üzerine oturtulmalıdır.¹³

4. TELKİN YÖNTEMİ

Öğrenciye rahat oturma imkânlarının hazırlandığı, sanki dil öğrenmiyor da öğreneceği dilin konuşulduğu bir mekânda geziyor veya dinleniyor hissini verildiği ve sonra kendisinin ifade etmesi, konuşmasının istendiği ilkesine dayanan bir öğretim yöntemidir.¹⁴

5. GRUPLA DİL ÖĞRETİMİ YÖNTEMİ

---

¹². Yalçınkaya vd., age. s.9-10; Demirel, age. s.33-34; Hengirmen , age. s.20-22

¹³. Yalçınkaya vd., age. s.10-11; Demirel, age. s.37-42; Hengirmen, age. s. 28-29

¹⁴. Demirel, age. s. 50-52; Hüseyin Akıncı vd. **Modern Usullerle Arapça Serisi Öğretmen Kılavuzu**, Ank.1993, s.6-7.

Dil öğrenen grup öğretmenle direkt muhatap olmaz. İçlerinden bir temsilci öğretmene danışır. Öğrenilecek konular bu danışan öğrenci ile tartışılır. Böylece öğrencinin çekingenliği giderilmiş olur.¹⁵

6. SESSİZLİK YÖNTEMİ

Ders sessiz bir ortamda öğretmenin hareketlerini işaret etmesi, sonra onu seslendirmesi ile başlar. Öğrenciler hareketleri kendi kendilerine algılamaya çalışırlar. Sonra yoğun bir kelime öğrenimine geçilir ve cümleler kurulur.¹⁶

7. FİZİKSEL TEPKİ YÖNTEMİ

Bu yöntem, fiziki tepkinin konuşmadan önce geleceği temeline dayanır. Öğretmen, bir kelimeyi söylerken, onun anlamını fiziki olarak gösterir. Öğrenci de aynı sesleri duyduğu zaman aynı tepkide bulunur. Bu nedenle, bu yöntemde öğretim emir kipleri ile başlar. Dersler ilerledikçe resim vb. araçlardan faydalanılır. Bu yöntem, daha çok başlangıç düzeyindeki Arapça öğretiminde kullanılabilir.¹⁷

8. SEÇMELİ (EKLEKTİK) YÖNTEM

Seçmeli yöntem, yöntemler karması ya da yöntem zenginliği anlamında kullanılmaktadır. Bu yönteme göre, öğretmen her yöntemin uygun yönlerini, yeri geldikçe öğrencinin ihtiyacına, yaşına, eğitim düzeyine vb. faktörlere göre kullanılır. Genellikle kelime öğretiminde düzvarım yöntemine, dilbilgisi kurallarını öğretmede bilişsel öğrenme yöntemine, konuşma becerisini kazandırmada kulak-dil alışkanlığı ve iletişimci yaklaşıma ağırlık verilir. Ancak hangi yaklaşımı veya yöntemi kullanacağına öğretmen kendisi karar verir.¹⁸

Seçmeli yöntem bir yöntemden çok, yöntem seçme tekniğidir. Yeni bir yöntemin oluşabilmesi için seçme aşamasından sonra bilgilerin birleştirilmesi (sentez) gerekir. Ayrıca her öğretmenin kendine göre bir yöntem seçmesi öğretmenin çok olduğu okul ve kurumlarda karışıklığa yol açabilir.¹⁹ Çünkü öğrenciler öğrenimleri süresince tek bir öğretmenle ders yapamayabilirler. Bu sebeple tüm öğretmenlerin sık sık bir araya gelip amaca en uygun yöntemleri veya yöntemlerin faydalı gördükleri yönlerini birlikte seçmeleri ve onları uygulamaları gerekir.

Kullanım Özellikleri:

1. Dil öğrenimi öğrencilerde istek uyandırması bakımından, anlamlı ve gerçek hayatla ilişkili olmalıdır.

---

¹⁵. Aynı yerler.

¹⁶. Aynı yerler

¹⁷. Aynı yerler

¹⁸. Demirel, age. s.48

¹⁹. Hengirmen, age. s.37

2. Çabuk ve etkili bir dil öğrenimi için, öğretmenin ve öğrencinin çeviriden kaçınması ve Arapça düşünmeye yönlendirilmesi gerekmektedir. Bu da çok alıştırmaya çalışarak sağlanır.

3. Anadil olabildiğince az kullanılmalıdır.

4. Dil öğreniminde anlamlı ve iletişime yönelik alıştırmalar, mekanik alıştırmalardan daha yoğun olmalıdır.

5. Yabancı dili düzgün kullanabilmek için okuduğunu anlama becerisi kazandırılmaya çalışılmalıdır.

6. Sürekli ve kalıcı bir kelime öğrenme becerisi, anlamlı ortamlar oluşturularak ve gerçek hayata dönük anlamlı cümlelerle kazandırılabilir.

7. Öğrencinin hazırbulunuşluk durumuna göre, dört temel beceri (dinleme, konuşma, yazma, okuma) birlikte geliştirilmeye çalışılmalıdır.

8. Öğrencinin neye ihtiyacı olduğunun belirlenmesi, öğretmenin atacağı ilk adım olmalıdır.

9. Her dersten önce, dersin amacının ve niçin öğrenilmesi gerektiğinin açıklanmasında fayda vardır.

10. İletişime yönelik olarak doğruluk ve kullanılabilirlik çok önemlidir. Bunun yanında sözel olmayan ama iletişime anlam kazandıran jest-mimik-ses tonu-vurgu-kültürel tavırlar gibi diğer değişkenlere de gereken önem verilmelidir.

11. Öğretimde daima basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta doğru bir sıra izlenmelidir.

12. Öğrenciler arasında bireysel farklılıklar olduğu unutulmamalıdır.²⁰

ARAPÇA DERSİNİN İŞLENİŞİ

Yabancı dil öğretiminde dört temel dil becerisi olan dinleme-konuşma, okuma-yazma becerilerini geliştirmek önemlidir. Bu temel dil becerilerinin öğretilmesinde, ana dili öğrenen kişi gibi, önce dinleme, sonra konuşma daha sonra da okuma ve yazma becerileri öğretilecektir. Başlangıçta bu dört temel beceriye aynı oranda yer verilir. Ancak ileri seviyede belli bir beceriye ağırlık verilebilir. Söz gelimi kişi ileri seviyede konuşmaya ağırlık verebileceği gibi, amacına göre okuduğunu anlama becerisi geliştirmeye ağırlık verebilir. Bu genel kurallar Arapça için de geçerlidir.

A-DİNLEME ÖĞRETİMİ

Yabancı dil öğretiminde zor gelişen becerilerden biridir. Dinleme öğretiminde amaç, öğrencilerin yabancı dildeki sesleri tanıması vurgulama ve tonlamaların neden olduğu anlam değişikliklerini fark etmesi ve konuşmacıdan gelen mesajı tam ve doğru olarak anlamasını sağlamaktır. Dinleme öğretimi, normal hızda konuşulduğunda küçük ayrıntıların anlaşılmasından çok, genel bir bilginin alınmasını sağlamaya yöneliktir. Dinleme öğretimi

²⁰. Yalçinkaya vd., age. s.13-14; Demirel; age. s.48-50

çalışmaları yapılırken öncelikle hedefin belirlenmesi gerekir. Bu çalışmalarda amaç, sadece dinleme değil, aynı zamanda duyulanın anlaşılmasını sağlamaktır. Daha sonra sıra öğrencide hangi davranışları geliştireceğimize karar vermeye gelir. Genel olarak dinleme anlama ile ilgili davranışlar şunlardır.

1. Duyduğu metnin ana hatlarıyla ne olduğunu söyleme\yazma,
2. Duyduğu metnin ayrıntılı olarak ne olduğunu söyleme\yazma,
3. Duyduğu metinde geçen kişilerin tutum ve düşüncelerini söyleme\yazma,
4. Duyduğu metinde geçen olayın nerede, ne zaman ve nasıl olduğunu, oluş sırasına göre söyleme\yazma,
5. Duyduğu metinde geçen kelimelerin anlamını tahmin edebilme,
6. Duyduğu metinde geçen dilbilgisi yapılarının anlamlarının ve kullanışlarının nasıl olduğunu söyleme\yazma,
7. Dinlemeden önce, başlık, resim ve diğer ipuçlarına bakarak metnin ne hakkında olacağını tahmin edebilme,
8. Anlatmaya yardımcı olacak değişik tonlama ve vurguların kullanılmasını fark edebilme,
9. Duyduğu metni kendi cümleleriyle başkalarına aktarabilme.

DİNLEME ÖĞRETİMİNDE İZLENECEK SIRA

1. Dinleme öncesi etkinlikler:

- a. Tanıtma: Dinlenecek konu hakkında genel bilgi verilir.
  - b. Tahminde bulunma: Öğrencilere dinleyecekleri konunun başlığı, konu ile ilgili resimler ve diğer ipuçları verilir. Böylece öğrenciler dinleyecekleri metnin\diyaloğun ne olduğunu tahmin edebilirler.
  - c. Sahnenin oluşturulması: Bu, özellikle başlangıç seviyesindeki öğrenciler için oldukça önemlidir. Öğrencilerin dinleyecekleri metnin\diyaloğun olayları resimlerle, varsa filmlerle veya öğretmenin hareketleri ile gösterilmeye çalışılır.
- Konunun özelliğine göre konuda geçen kelimeler veya cümleler (ayakkabı, defter, gömlek vb.) gösterilerek, (gülmek, ağlamak, üşümek, koşmak vb.) uygulanarak öğrenciyi tarif edilmelidir.
- d. Yeni kelimelerin öğretimi: Dinlenecek metinde geçen yeni kelimeler ve cümle yapıları öğretilir.
  - e. Genel soruların yöneltilmesi: Dinlenecek metinle ilgili genel birkaç soru sorulabilir. Bunlar yapıldıktan sonra dinlemeye geçilir.

2. Dinleme anındaki etkinlikler:

- a. Öğretmen metni yüksek sesle okur. Eğer varsa kasetçalar kullanılır. Bu çalışma dil laboratuvarlarında gerçekleştiriliyorsa öğrencilerin sadece dinlemeleri istenir.
- b. Öğrencilerden metni dinlerken önceden belirlenmiş bazı sesleri tanımasını istenebilir. (Burada eğer öğretmen kasetçalar kullanıyorsa, durdurup öğrencilere, duydukları

seslerle ilgili olarak, seslerin telaffuz ediliş biçimlerini, farklı sesleri ayırt edip edemediklerini sorar ve onlara rehberlik eder.)

c. Başlangıç seviyesindeki öğrencilerle ders yapılıyorsa, telaffuzun doğru olarak öğrenilmesine yardımcı olmak için tekrar alıştırmalarına yer verilebilir.

d. Daha ileri seviyedeki öğrencilerle ders yapılıyorsa, öğrencilere dinleme sırasında kısa notlar almaları söylenebilir. Amaç, dinlemeden önce ya da dinleme sonrasında verilen sorulara cevaplar bulmaktır. Bu çalışma dinlediğini anlama becerisini geliştirmeye yöneliktir.

3. Dinleme sonrası etkinlikler:

a. Dinlenen metinle ilgili ayrıntılı sorular sorulur ve bunlara cevaplar istenir.

b. Dinlenen metnin ana hatlarını içerecek şekilde, sözlü ya da yazılı olarak kısa bir özet yaptırılır.

c. Dinlenen metinle ilgili olarak eğitsel oyunlara ve iletişimsel çalışmalara yer verilir.

Bu çalışmalar;

1. Giriş ve gelişme kısmı dinlenen bir hikayenin sonuç kısmının söylenmesi veya yazılması,

2. Dinletilen metnin resimlerle ifade edilmesi,

3. Karmaşık olarak verilen cümle ya da resimlerin, dinleme sonrası olayın, metindeki oluş sırasına göre sıraya dizilmesi,

4. Dinlenenlerin yazılması ya da dikte ettirilmesi,

5. Dinlemede eksik verilen cümlelerin tamamlanması,

6. Başlığı olmayan metne uygun başlık önerilmesi,

7. Metinde boş bırakılan yerlerin tamamlanmasıdır.

Bu çalışmalar sonunda da ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. ²¹

B. KONUŞMA ÖĞRETİMİ

Yabancı dil öğretiminde genel amaçlardan biri, belki de en önemlisi öğrencilerin öğrendikleri dili anlaşılır bir şekilde konuşabilmesidir.

A.B.D. Texas Üniversitesinde Philips tarafından yapılan bir araştırma sonuçlarına göre zaman faktörü sabit tutulduğunda hatırlama şöyle olmaktadır;

İnsanlar okuduklarının %10'nu, görüp işittiklerinin %50'sini, işittiklerinin %20'sini, söylediklerinin %70'ini, gördüklerinin %30'nu, yapıp söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar.

²² Bu araştırmanın sonucuna göre; konuşma becerisi bakımından öğretim, öğrenci merkezli olmalıdır. Yani öğrenci mümkün olduğu ölçüde fazla konuşmalıdır.²³ Konuşma becerisini geliştirmek için aşağıdaki alıştırmalar yapılabilir.

1. Dilin kurallarını ve yapılarını öğrenmek için mekanik olarak konuşma alıştırmaları yapılmalıdır. Bu, ilk önce duyduğunu tekrar şeklinde, sonra da çevirme şeklinde

²¹. Demirel, age. s. 108-110; Yalçınkaya vd., age. s.19-20

²². Demirel, age. s. 108-110; Yalçınkaya vd., age. s.19-20

²³. Hengirmen, age. s.48

yapılabilir. Olumlu cümleleri olumsuz veya soru cümlesine vb. değiştirme alıştırmalarına, çevirme alıştırmaları denilir.

2. Önceleri düşünülmeden yapılan alıştırmaların yerine düşünerek yeni cümleler kurma şeklinde alıştırmalar yaptırılır.

3. Öğrencilerin öğrendikleri konularla ilgili olarak arkadaşlarıyla benzer diyaloglarla konuşma alıştırmaları yapması sağlanır.

4. Öğrencinin bir konuda konuşma hazırlanarak sınıfa sunması sağlanabilir. Örneğin, öğrencinin kendi evini tanıtmayı veya evine nasıl gidip geldiğini (yol tarifi) anlatması şeklinde bir konuşma yapması mümkündür.

5. Sınıf içi münazaralar yapılabilir.

6. Öğrencilerin küçük bir oyunu sergilemeleri sağlanabilir.

7. Kelime bulma oyunu oynanabilir. Örneğin, öğretmen veya bir öğrenci bir tanınmış kişinin adını aklından tutar, diğer öğrenciler onun özelliklerini söylerler. Aklından tutan kişi "doğru, yanlış, evet, hayır" şeklinde cevap verir. Böylece o kişiyi bulmaya çalışırken öğrendiği kelime ve cümleleri kullanırlar.

8. Öğrenciler bildikleri masal, hikaye ve fıkraları anlatabilirler.²⁴

C. TELAFFUZ ÖĞRETİMİ

Telaffuz, seslerin, harflerin ve kelimelerin söyleniş biçimidir. Dil öğrenme, o dildeki sesleri doğru çıkarmakla ve kelimeleri doğru söylemekle başlar. Arapça öğretiminde, telaffuz öğretimi önemli bir yer tutar. Bunun sebebi, alfabe farkıdır.

Arap alfabesindeki birçok harf Türk alfabesinde bulunmamaktadır. Bunun yanında benzer harflerin bile telaffuzları farklıdır. Bu sebeple Arapça öğretiminin başında harflerin gerçek şekliyle telaffuzunun öğretilmesi önemlidir. Burada diğer dillerden farklı olarak Arap alfabesinin özelliğinden dolayı harflerin mahreçlerinden (çıkış yerlerinden) çıkartılarak telaffuzu için şöyle bir yol izlenebilir.

1. Harflerin mahreçleri açıklanır,

2. Öğretmen harfleri tek başına ve harekeli olarak telaffuz eder. Varsa kasetlerden de dinletir,

3. Öğrenciye söylettirilir,

4. Yanlışlar düzeltilinceye kadar tekrar ettirilir.

Arapça okumak için sadece harfleri mahreçlerine uygun okumak yetmemektedir. Harekeleri ve diğer okuma işaretleri ile birlikte Arapça okuma öğretiminde iki yöntem uygulanmaktadır.

1. Tümevarım yöntemi.

2. Tümdengelim yöntemi.

Tümevarım yöntemi:

Bu yöntemin üç şekli vardır.

---

²⁴. Demirel, age. s. 111-113

a. Harften başlayarak öğretme usulü: Harflerin önce isimleri öğretilir. Sonra harfler harekeli ve diğer işaretlerle birlikte okutularak öğretime devam edilir. "Elif, be, te, se, cim" gibi.

b. Sesten başlayarak öğretme usulü: Burada sesler ön planda tutulur. Sesleri zamanla bir araya getirerek öğrencinin kelimeye geçmesi, oradan da cümleler kurması sağlanır. "E,I,U,BE,BI,BU" gibi.

c. Heceden başlayarak öğretme usulü: Burada hecelerin öğrenimine öncelik verilir. Arapça'da kelimeler genelde iki veya daha fazla heceden oluşur. Ancak tek heceli kelimeler de vardır. Kelimeler hecelere bölünürken daha ziyade med harfleri kullanılır. Sonra heceler birleştirilip kelimeler ve cümleler oluşturulur. "Men, mâ bâb, dem, yed, fi" gibi.²⁵

Tümdengelim yöntemi:

Bu yöntem iki şekilde uygulanabilir.

a. Kelime ile öğretme usulü: Burada öğretime kelime ile başlanır. Bilinenden bilinmeyene doğru yol almak için sınıf içi ve sınıf dışı öğretim etkinliklerinde çeşitli etkinlikler gerektiren tedbirler alınır. Örneğin, öğretilecek kelimelerin resim veya maketleri öğrenciye gösterilir. Sonra da kelime düzgün ve açık bir telaffuzla öğrenciye söylenir. Öğrenci, aldığı ses ile şekil arasındaki ilişkiyi derhal kavrar ve kelimeyi öğrenir. Bu sırada kelime levhalar üzerine veya yazı tahtasına yazılır. Böylece öğrenci duyar, görür ve söyler. Bu şekilde önce kelimeler öğretilir. sonra da harflere geçilir.

b. Cümle ile öğretme usulü: Öğretime cümleden başlanır. Bu bir deyim de olabilir. Sonra, ilavelerle bu cümle büyütülür. Örneğin, "Huna Ahmed" "Huna Ahmed yelabu" "Huna Ahmed yelabu'l kurate" "Huna Ahmed yelabu'l-kurate mea'sadigi". Bu usulde;

1. Önce öğretmen kısa cümleler kurar ve yeterince tekrar eder.
2. Öğrenci aynı cümleleri tekrar eder.
3. Telaffuz yanlışlığı düzeltilir.
4. Sonra cümleler kelimelerine ayrıştırılır.²⁶

D. OKUMA ÖĞRETİMİ

Okuma, öğrencinin konuşma ve yazma becerilerini geliştirmesi yönünden önemlidir. Bir yabancı dili gerçek anlamda öğrenebilmek okuma becerisini geliştirmeye bağlıdır. Okuma yoğun ve yaygın okuma olarak ikiye ayrıldığı gibi, sesli ve sesiz olarak da ayrılabilir.²⁷

Okumadan amaç anlamadır. Okunan metnin anlaşılması ve anlaşılın metnin başkalarına anlatılabilmesi için dört aşamalı bir yol izlenebilir.

1. Metin bir iki kez banttan dinletilir. Bant yoksa öğretmen veya öğrenci metni sesli olarak okur. Bu aşamada amaç, metnin tamamını gözden geçirerek konusunu anlamaktır.

2. Çözümleme (analiz) aşamasında metin parçalanarak cümle ve paragraflar üzerinde ayrıntılı olarak durulur.

²⁵. Hüseyin Akıncı vd., age. s. 15-16

²⁶. age. s. 16-17

²⁷. Hengirmen, age. s.50. Demirel, age. s.120

3. Bireşim (sentez) aşamasında öğrenilen tüm cümle ve paragraflar birleştirilerek, bir bütün olarak metnin anlamı ortaya çıkarılır.

4. Kontrol aşamasında öğretmen, öğrencilere sorular sorarak, metnin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol eder.²⁸

E. YAZMA ÖĞRETİMİ

Yabancı dil öğretiminde dört temel beceriden birisi olan yazma öğretimi, sözlü iletişim kadar önemlidir. Sözlü iletişimde hatalar hoş görüşle karşılanırken yazmada hata pek kabul edilmez. Yazma öğretimi üç şekilde gerçekleştirilebilir.

1. Kontrollü yazma: Burada amaç, öğrencilere dildeki kelimeleri ve yapıları doğru şekilleriyle yazma imkanı vermektir. Bunun için şu alıştırmalar yapılabilir.

a. Verilen cümlelerdeki bazı kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi.

b. Verilen bir yapının başka bir yapıya dönüştürülmesi. Örneğin, verilen bir metinde geçen tüm birinci tekil şahıs zamirleri, 3. tekil şahıs zamirlere değiştirilmesi.

c. Verilen örnek bir diyalog veya metnin anahtar kelimeleri kullanarak yeniden yazdırılması.

d. Düzensiz olarak verilen cümleleri sıraya koyma veya yeniden yazma alıştırmaları.

e. Verilen sorulara bir bütünlük içinde cevaplar hazırlama.

f. Yarım bırakılmış bir cümlenin tamamlanması yaptırılabilir.²⁹

2. Dikte yapma:

a. Ders izlendikten sonra, bu derse ait metin veya diyalog ev ödevi olarak verilir.

Öğrenci bunun yazılışını öğrenir

b. Bir sonraki derste öğretmen metni okur ve öğrencilere dağıtır.

d. Öğrenciler yanlışları düzeltir.

e. Daha sonra aynı metin veya diyalog asıl metinle karşılaştırılarak yanlışlar düzeltilir.³⁰

3. Serbest yazma: Öğrenilen dil kalıpları ve kelimeleri kullanmak amacıyla kompozisyon, mektup, kısa hikaye, şiir, makale vb. yazılar hazırlayarak serbest yazma çalışması yapılabilir.

F. DİLBİLGİSİ ÖĞRETİMİ

Yabancı dil öğretim yöntemleri içinde en çok tartışılan konuların başında dilbilgisi öğretimi gelir. Bu yüz yılın başlarında dil öğrenmek, gramer öğrenmek şeklinde anlaşılıyordu. Buna tepki olarak bazı dilciler, anadilini öğrenen bir çocuğu örnek vererek dilbilgisine gerek olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş yeni öğretim yöntemleri arayışlarına sebep olmuştur.³¹

²⁸. Hengirmen, age. s.51

²⁹. Yalçınkaya vd., age. s.29-30; Demirel, age. s.127

³⁰. Hengirmen, age. s. 73

³¹. Demirel, age. s. 31-34; Hengirmen, age. s. 51-52

Yabancı dil öğreniminde dilbilgisi öğreniminin gereksiz olduğunu söylemek yanlıştır. Ancak dil öğrenmek demek, o dilin gramer kurallarını ezberlemek de değildir. Konuyla ilgili bir bilim adamının görüşlerine bakalım.

1. Anadilini öğrenen bir çocuğun dilbilgisi kurallarına gerek duymadığı tezi doğru değildir. Çocuk, ilkokula gidinceye kadar dört temel beceriden dinleme anlama ve konuşma becerilerini öğrenir. Okuma ve yazma becerilerini öğrenmek üzere okula gider. Anadilinin inceliklerini öğrenmek için de dilbilgisi kurallarını öğrenir. Yalnız çocuğun ve yabancı dil öğrenen birinin dilbilgisi kurallarını öğrenmesi arasında önemli bir fark vardır. Çocuk anadilini belli bir ölçüde öğrendikten sonra dilbilgisi öğrenir. Ezber olarak bilinçsiz bir biçimde kullandığı kurallar, bilinçli bir duruma gelir ve anadilini daha bilinçli olarak tanır. Yabancı dil öğrenen bir kimse de karşılaşılan durum ise bunun tersidir. Önce dilbilgisi kuralları öğrenilir ve bu kurallar yardımıyla dildeki dört beceri geliştirilmeye çalışılır.

2. Anadilin öğrenilmesi sırasında, öğrenilen tüm kelime ve kurallar hiçbir engele rastlamadan beyne yerleşirler. Oysa yabancı dil öğrenen bir kimsenin zihninde öncelikle kendi anadiline ait bilgiler yerleşiktir. Yabancı dil, anadilin üzerine inşa edilmek zorundadır. Bu durum bilinç altında yeni analiz ve sentez işlemlerini gerektirir. Yabancı dilin kurallarını öğrenmek, anadili ile karşılaştırmak, bilinç altının yaptığı analiz ve senteze yardımcı olmak yönünden çok yararlıdır. Böylece anadili ile öğrenilen dili gerçek anlamda öğrenebilmek, temel dört becerideki işlevlerin tamamını yerine getirebilmek için dilbilgisi gereklidir. Burada sorulması gereken sorular yalnızca şunlardır: Dilbilgisi nerede, ne zaman, ne kadar gereklidir?

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere **dilbilgisi amaç değil, araçtır.** Ancak, yüzyıllar boyu bu durum yanlış anlaşılmalı ve dilin kendisi öğretileceği yere, dilbilgisi kuralları öğretilmiştir. Amaç, araç durumuna gelmiş dilin kurallarını bilen, ama öğrendiği dili konuşamayan, okuduğunu anlamayan insanlar yetiştirilmiştir. Günümüzde bile orta ve yüksek öğretimde bu yanlış yol izlendiği için yabancı dil öğretimi bir çıkmaza girmiştir. Gençlerin enerjileri, zamanları ve devletin milyarları boşa harcanmaktadır.

Dilbilgisi öğrenilen dilin temel kurallarını işleyiş düzenini kavramaya yardımcı olacak kadar öğretmek yeterlidir.³²

Konuyla ilgili olarak Arapça kitaplarının yazarları şöyle yazmaktadır. "Arapça'nın meslek dersi olma özelliği bu dersin gramer bilgisi şeklinde okutulması sonucunu doğurdu. Gramer kaideleri ağırlıklı olarak okutulup öğretiliyor, gramer kaidelerinin izahı ve tahlil için okunan metinler ise, adeta bir ders gibiydi. Metin ayrı, gramer ayrı ve her ikisinde de maksadın kavaid öğrenmekten ibaret olduğu acı bir Arapça öğretimi yıllarca sürüp gitti."³³

Yazarlar bu yanlışın yıllarca sürüp gittiğini ve artık bunun terk edilmesini söylüyorlar. Maalesef, bu durum bugün de sürüp gitmektedir. Halbuki, bir dilin dilbilgisi kurallarını bilmek, o dili bilmek demek değildir. Bir dili bilmek, o dilde konuşulduğunda ve

³². Hengirmen; a.g.e .s.52-53

³³. Maksutoğlu vd. , a.g e., s.7.

okuduğunda anlama, konuşabilme ve yazabilme becerilerini kazanmak demektir. Bu sebeple **dilbilgisi öğretimi amaç olmaktan çıkmalı ve bir araç olarak öğretilmelidir.** Dil bir bütündür ve o bütünlüğü ile Öğrenilmeli ve öğretilmelidir.

Baştan beri ifade edildiği gibi Arapça bizim için bir yabancı dildir ve yabancı dillerin gelişmiş öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretilmelidir.